

Медіаграмотність як інструмент протидії інформаційній агресії РФ в умовах війни

Ідеться про вивчення інструментарію російської пропаганди в контексті терміна «інформаційна війна», формування вміння захищатися від потенційно шкідливої інформації, посилення ролі громадянина України як суб'єкта забезпечення інформаційної безпеки через реалізацію ним своїх громадянських прав і обов'язків.

Ключові слова: медіа, інформація, маніпуляція, дезінформація, інформаційна війна, пропаганда, наративи, медіаграмотність, інформаційна гігієна.

Rud O. V. Media Literacy as a Means of Counteraction the Information Aggression of the Russian Federation in War Conditions.

The article deals with the studying the tools of Russian propaganda in the context of „information warfare”, developing the ability to protect oneself from potentially harmful information, strengthening the role of a citizen of Ukraine as a subject of information security through the implementation of his/her civil rights and obligations.

Keywords: media, information, manipulation, disinformation, information war, propaganda, narratives, media literacy, information hygiene.

Концепт. В умовах інформаційної війни як невіддільного складника російської гібридної агресії проти України нагальною вимогою стає забезпечення інформаційної безпеки держави. Демократичні принципи – інтегрування різнорідних поглядів, полікультурності в єдиній концепції, яка б комплексно описувала всі напрями забезпечення інформаційної безпеки, встановлювала взаємозв'язки між об'єктами та суб'єктами інформаційної безпеки та визначала відповідні механізми запобігання / нейтралізації загроз.

У Доктрині інформаційної безпеки України зазначено: «...інформаційна політика спрямована, першочергово, на посилення ролі громадянина України як суб'єкта забезпечення інформаційної безпеки, шляхом свідомої реалізації ним своїх громадянських прав і обов'язків, через обізнаність щодо загрози в інформаційному просторі та активне ставлення до сприйняття будь-яких відомостей, що розповсюджуються в інформаційному просторі...».

Розбудова навичок інформаційної гігієни: критичний аналіз медіамеседжів, уміння розрізняти факти та їх інтерпретації, спроби маніпулювання даними, залучення різноманітних ресурсів і критеріїв оцінювання якості доказів, надійності джерел і вірогідності інформації; протидія інформаційній агресії Росії.

Теоретичний складник (на допомогу педагогові).

Сьогодні інформаційний простір відіграє дедалі більш значущу роль у формуванні світоглядних орієнтирів і базових принципів особи. Громадяни віртуально взаємодіють, процеси онлайн-соціалізації впливають на формування ціннісно-сенсових моделей, відтворення і конструювання картини світу. Однак інформаційні потоки здатні відігравати й деструктивну роль, підривати соціально-психологічну стійкість через створення і просування в масову

свідомість наративів, які підважують вітчизняну культурну традицію, її ідеали і цінності.

В інформаційному суспільстві власний світогляд, ставлення до подій особа вибудовує не тільки через опертя на факти, а й з огляду на те бачення їх, яке презентують у масмедіа. А останні залучають новітні технології, цифрові пристрої не лише для відтворення реальності, а й для конструювання меседжів та дезінформації. Саме масмедіа формують нашу дійсність, надаючи інформацію про те, про що ми ніколи не зможемо дізнатися безпосередньо. Від того, якою мірою вірогідною буде ця інформація, залежить і наша картина світу, і наші подальші дії в цьому світі, і ті рішення, які ми ухвалюватимемо.

Інформаційна гігієна, інструменти медіаосвіти формують навичку критично опрацьовувати зміст, виявляти приховані сенси та руйнувати фейки. Медіаграмотність дає змогу «відфільтрувати» корисну й перевірену інформацію в потоці численних повідомлень, новин, забезпечувати конструктивний дискурс тощо. Надважлива є розбудова медіаінформаційної компетентності громадян нині, в умовах воєнного стану. Новітня історія, щоденні події та їх відображення в медіа переконують, що інформаційна війна – важливий складник великої війни, а медіаосвіта і медіаграмотність, які формують стійкість до дезінформації, – це питання національної безпеки країни.

Канадський філософ, філолог, дослідник впливу медіа Герберт Маршалл Маклюен висловив тезу: «Істинно **тотальна** війна – це війна за допомогою інформації» [1]. Інформаційна війна безперервно супроводжує «прямий військовий контакт» і безпосередньо впливає на його результат.

Масштабні інформаційні технології дістали назву інформаційних воєн і мають тисячолітню історію.

Ще давньокитайський полководець Сунь-цзи в праці «Мистецтво війни» вважав **переможною ту війну, яка активно застосовує інформаційні пастки і чутки**. Інформаційна зброя прийшла до нас не з настанням інформаційного суспільства, а з давньої історії. Використовувалися різні методи приховування інформації: подавання її частково, у певному ракурсі, оманливі чутки, перебільшення наслідків. Офіційно термін «інформаційна війна» почали використовувати після проведення операції «Буря в пустелі» 1991 р. в Іраку, у ході якої інформаційні технології вперше було використано як засіб ведення бойових дій [2].

Супротивні сторони інформацію можуть використовувати як засіб захисту чи нападу – залежить від потужності ресурсів і поширення пропаганди.

Основна мета **інформаційної війни** – маніпулювання свідомістю суспільства, прагнення викликати дії противника, що суперечили б його інтересам.

Розвиток інтернету, здатність медіа не тільки відтворювати реальність, а й конструювати її, відкриває ще більші можливості для впливу на народи, на владу, на маніпулювання свідомістю і поведінкою людей.

Інформаційна війна Росії проти України (ворожі сили, описи подій) випередила фізичне вторгнення загарбника на територію нашої країни. Окупації наших територій танками і російськими військовиками передувала окупація мізків українців російськими серіалами на телевізійних екранах, російськими нарративами в медіаполі, російською псевдоісторією в книжках і спільнотах.

Як і прагнення імперських тоталітарних режимів упокорювати, інформаційна війна в Росії має давню традицію. Офіційно вона була започаткована викладанням у Військовому інституті іноземних мов теорії «спеціальної пропаганди», яку вперше вивчали як окремий предмет у 1942 році. Як стверджує російський вчений Олександр Панарін: «Холодна війна не закінчилася, бо боротьба між політичними елітами Заходу та Росії не закінчилася в 1991 році, а інформаційна війна XXI століття – головний інструмент сучасної світової політики та головний шлях до досягнення політичної та економічної сили» [3]. У працях Панарін фокусує увагу на основних інструментах інформаційної боротьби, які він поділяє на категорії таємних та відкритих.

Усе те, що відбувається тепер в українській політиці та в українському суспільстві загалом, – наслідок спланованої, жорстокої та холоднокровної інформаційної війни з боку Російської Федерації.

Ще до повномасштабного вторгнення Росії в Україну інформаційний простір України зазнавав атак Кремля. Певні телеканали й сайти просували кремлівський вектор розвитку, ідеї «руського міра» трансливали пропагандистські відео, готуючи агресорові «комфортні» умови вторгнення. Мітологізація історії та пропаганда скористалися

демократичними принципами відкритого суспільства й розвитком технологій, щоб дезінформувати українців і перетворитися в небезпечну зброю. Росія за допомогою своїх агентів впливу тривалий час намагається створити і нав'язати таку реальність для українців, де не важливо, якою мовою ти розмовляєш, де нівелюється національна пам'ять та демонізується Європейський Союз, колективний Захід. Отже, ми живемо в час, коли інформація ворожої пропаганди вбиває нашу ідентичність, культуру, історію та національну пам'ять. На тимчасово окупованих українських територіях насамперед зникав доступ до українських медіа, усюди масово поширюються новини російського телебачення, а в школах забороняють вивчати історію України, українську мову та літературу.

«Неспровокована війна, яку путінська Росія розв'язала проти України, змінила хід європейської та світової історії, і її наслідки визначатимуть європейську політику на наступні роки та десятиліття» [5]. Саме так окреслив ситуацію в Україні під час виступу на пленарному засіданні Європейського парламенту в Страсбурзі високий представник ЄС Жозеп Боррель. Саме так оцінює сьгоднішню реальність держава Україна і її міжнародні партнери.

24 лютого 2022 року відбувся відкритий військовий напад Росії на Україну. У юридичних документах це вторгнення розглядається як агресивна війна Росії проти України. Вторгнення – продовження російсько-української війни, розв'язаної Росією 2014 року, участь у якій вона постійно заперечувала.

Очевидно, що однією з причин цієї агресії стала деградація російського суспільства та політичного класу РФ, вважає представник України при ЄС Всеволод Ченцов. «Ми боремося не просто з нарративами Кремля чи російських пропагандистів, а з глибоко вкоріненою помилковою концепцією Росії та її ролі у світовій політиці», – зауважив дипломат. Він визнав, що для боротьби з цією складною проблемою необхідно мобілізувати всі можливі ресурси, щоб не тільки реагувати на російську дезінформацію, а займати активну позицію. А виконавчий директор Центру імені Вільфреда Мартенса Томі Гатанен зазначив: «Те, що робить Росія, – це орвеллівські твердження, згідно з якими мир – це війна... У російських нарративах реальний стан речей так спотворено, що навіть важко зрозуміти, з чого почати їх спростовувати. Візьмімо для прикладу твердження Росії про її легітимні безпекові інтереси. Хибність цього судження для нас така очевидна, що не ясно, якого викриття воно потребує» [6].

Від початку повномасштабної війни Росія докладала максимум зусиль, аби зруйнувати нашу єдність в середині країни і дискредитувати українців в очах світової спільноти. Рупори Кремля і їхні посіпаки спрямовують надзусилля на створення пропагандистських відео, фейкових повідомлень, інтегрування в український інформаційний простір анонімних телеграмканалів, ботів, створення

інформаційних коконів для поширення проросійських описів подій. Проблема російської пропаганди виходить за межі поширення фейкових новин. Перевірка медіатекстів і спростування фейків – важливий чинник боротьби з інформаційною зброєю, проте ідеологи Кремля не обмежуються продукуванням брехливих вкидів, вони використовують специфічний дискурс, що має яскраво виражене напівмілітаристичне забарвлення та спрямований на досягнення перемоги у війні будь-якими засобами і за будь-яку ціну. Нашу свідомість (як індивідуальну, так і масову) атакують. Під час війни внутрішні та зовнішні маніпулятори роблять усе можливе, щоб скористатися тим, що ця війна принесла українцям, – страхом, злістю, ненавистю, відчаєм людей, лише з однією метою: донести ворожі посили та викликати дії на користь агресора.

Розбудова медіаграмотності в умовах воєнного стану – це про інструментарій перемоги у війні на інформаційному фронті, війні за сенси і переконання. Про те, як протидіяти «окупації мізків» людей ворожою ідеологією.

Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України трактує [7]:

Як наслідок, відбувається усвідомлення окремих фактів чи подій у потрібному для маніпулятора світлі, формування потрібного світогляду чи життєвої позиції стосовно питань, у яких раніше були суперечності чи нерозуміння. Якщо нема суперечностей і сталої системи поглядів, завданням інформаційної війни стає породження сумнівів, насивання суперечностей та домислів в наявні переконання, наповнення потрібною, надзвичайно легкою для засвоєння та логічною, на перший погляд, інформацією. Відповідно, зі зростанням обізнаності зменшується вразливість. У такому разі інформаційна війна потребує складнішого підходу до породження сумнівів, використовує численні техніки перекручування інформації, наприклад, подання неправди з логічними доказами правдивості цих фактів, сфальсифікованими дослідженнями та псевдоаргументами, у які жертва гіпотетично має повірити і прийняти їх як свої переконання.

Для мінімізації критичного ставлення до нових фактів обов'язкова умова для початку інформаційної війни – встановлення довіри до альтернативного джерела інформації, подання його як авторитетного, науково підтвердженого тощо.

Тотальна інформаційна війна має комплексний і багатоаспектний характер. Основні напрями та способи інформаційної війни Росії проти України:

- поступове зниження міжнародного іміджу України з метою послаблення її геополітичного значення;

- відповідне дозування та спотворення інформації з метою дестабілізації ситуації в державі та впровадження власної політики «керованого хаосу»;

- формування стереотипу меншовартості та вторинності українців, а також відповідне руйнування почуття нації та народу;

- домінування російської мови, культури та традицій для утвердження самоідентифікації при одночасному витісненні української мови й культури.

Сучасний світ та цифрові технології, які мали ознаменувати нову сторінку в історії еволюції людської цивілізації, на жаль, дали поштовх і формуванню небезпечних явищ, одне з яких – **«інформаційний тероризм»** як складник інформаційної війни. Центр протидії дезінформації, об'єднавши зусилля з Радою національної безпеки і оборони України та міжнародними партнерами, виступає з ініціативою вивчення цього явища в міжнародній практиці й пропонує детальне розглянути цей деструктивний феномен.

Російська пропаганда діє диверсифіковано та глибоко. Емоційно вразливий споживач стає інструментом ворога, який прагне поразки України. Пропаганда намагається створити власний порядок денний, змусити нас діяти ірраціонально. Отже, прагнучи перемоги України у війні, ми щоразу фокусуємо увагу на двох її виявах: реальному – це війна на фронті, військові дії, ракетні удари, артилерійські обстріли та віртуальному – інформаційний вплив на різні типи аудиторії, конструювання певної картини поширення альтернативних версій і створення інформаційного хаосу, спрямування на дискредитацію ЗСУ, влади, волонтерів, військових та медіа, розпалювання ворожнечі й деморалізацію суспільства.

Підтримуючи Збройні сили України в героїчній та надважкій справі визволення тимчасово окупованих територій, водночас формуємо антидот для інформаційної війни – комплекс заходів під узагальненою назвою **інформаційна гігієна**, що розкриває принципи боротьби з інформаційною агресією, пояснює механізми впливу та пропаганди, навчає складних алгоритмів перевірки джерел інформації, виявлення фальшивих новин з акцентуванням уваги на можливому перекручуванні окремих фактів супротивником.

Як навчають медіаексперти, існують закономірності – повторювані наративи і посили, критерії, за якими можна класифікувати пропагандистські меседжі та вирізняти їх з-поміж інформаційного шуму і, спростувавши, зберігати емоційну й психологічну стійкість, а також уникати деструктивного впливу.

Використовуючи напрацьований медіаекспертами інструментарій медіаграмотності – критичний аналіз, декодування і верифікацію медіатекстів, – засновниця ініціативи з інформаційної гігієни «Як не стати овочем» Оксана Мороз виокремлює «Сім заповідей російської пропаганди в період війни».

Знайти тріщину в суспільстві. Пошук соціальних, економічних, расових, демографічних та будь-яких інших джерел розбіжностей у суспільстві. Витончена інформаційна зброя – сформувати або ж загострити протилежні позиції, знайти людей, які поділяють ті чи інші

упередження, та загострювати ідейне протистояння до формування ненависті одне до одного. Маніпулюючи історичною пам'яттю чи, наприклад, спекулюючи мовним питанням, використовуючи схему «свій–чужий», російська пропаганда створила умови для конфлікту на етнічному ґрунті.

Для поширення розколу суспільних настроїв в інфопросторі є безліч інструментів: телеграм, іноземні проплачені росіянами псевдоексперти і «лідери думок»; пропагандистські медіа і «харошіе русские блогери»; інсайдери, ІПСО...

Створити зухвалу брехню. Фейк має бути таким приголомшливим, щоб ніхто й повірити не міг, що таке взагалі можна було вигадати. Коли люди в нього повірять, наслідки будуть згубні. Міти країни-агресора дедалі нав'язливіше з'являються в спільнотах і спрямовані створити іншу інформаційну реальність та змусити маси повірити в неї; маніпулюють громадською думкою і політичною орієнтацією населення з метою створення політичного напруження та стану, близького до хаосу.

Додати трохи правди. Поєднання правди з брехнею. Наприклад, факт, поєднаний з його довільною інтерпретацією або суб'єктивними висновками.

«Ховати руки». Перекладати відповідальність на іншу сторону конфлікту або створити псевдоукраїнські сторінки в соцмережах і ЗМІ-обманки. Бажаючи виграти інформаційну війну, російські дезінформатори створюють псевдоукраїнські сторінки приватних осіб і в соцмережах та використовують реальних проросійських активістів і політиків для передачі своїх маніпуляцій. Пізніше долучають ботоферми, які масово поширюють створену брехню, приховавши авторство.

Залучати «корисних ідіотів». «Корисні ідіоти» – це ті, хто бездумно сприймає кремлівські меседжі й просуває їх серед цільової аудиторії. Словник «Коллінз» трактує цей термін як будь-яку особу, якою можна маніпулювати з політичною метою. Термін у нашому випадку застосовують до людей з України, які підтримують ідею «російського міра». Окрім того, Росія, прикриваючи власну агресивну політику, використовує інформаційні технології для дестабілізації ситуації в середині інших країн шляхом створення проросійських груп.

Заперечувати все. «Нас там нет...» – історія «зелених чоловічків» і ще тисячі прикладів, що не потребують коментування, але сіють сумніви у винуватості сторін воєнного конфлікту.

Пропагандисти агресора фейковим інформаційним бомбардуванням реалізують політику Кремля в питанні деморалізації українського суспільства та досягненні завойовницьких амбіцій агресора на інформаційному фронті.

Один красномовний факт. На базі захопленого Херсонського державного університету окупанти відкрили «медіашколу», де розпочали готувати

працівників для підконтрольних окупантам пропагандистських медіа. Служба безпеки України повідомляє, що «медіашколу» очолив Олександр Малькевич – генеральний директор каналу «Санкт-Петербург», який перебував на Херсонщині й активно веде свій пропагандистський телеграмканал. Регіональний представник Інституту масової інформації Сергій Никитенко стверджує, що місцеві журналісти не погодилися співпрацювати з окупантами, тому москвити завезли рашистських агітаторів та оголосили набір колаборантів [8]. Відомо і про завезення вчителів з Росії, і про освітній процес на тимчасово окупованих територіях України за російськими програмами, і про нав'язування псевдоісторії Росії та її мітологізації. Можна нагадати ще чимало прикладів, як ворог сьогодні намагається взяти в полон думки і настрої українців інформаційним тероризмом.

Щоб вижити в цій війні, зберегти національну спадщину й усвідомлення власної ідентичності, національної самобутності народу, не потрапити в інформаційні пастки рашизму, які спровокують дії на користь ворога, надважливо в цей складний історичний період формувати навички безпечної взаємодії із сучасною системою масмедіа та медіагігієну.

Першочергово, зважаючи на унеможливлення якісної перевірки інформації в умовах війни, фокусуємо увагу на роботі з офіційними джерелами та медіа «білого списку» рейтингу Інституту масової інформації (ІМІ) – загальноукраїнськими онлайн-медіа, які набрали найбільше балів за результатами оцінювання дотримання професійних стандартів та мали найнижчі показники маніпуляції, джінсі, фейків.

Актуалізуємо питання відповідальності за поширення інформації в період воєнного стану.

Правило «інформаційної тиші» для певної тематики контенту. Центр протидії дезінформації звертається до цивільного населення, журналістів і лідерів громадської думки: «Ми воюємо проти підступного ворога, що ретельно фільтрує наше інформаційне поле з надією отримати інформацію, яка допоможе йому під час бойових дій. Тому, перед тим як щось публікувати, просимо зважити всі ризики, щоб не стати інструментом, який допомагає ворогу отримати візуальне підтвердження ураження цілей чи здійснити їх дорозвідку».

Дотримуймося правил оприлюднення інформації:

- Не транслюйте переміщення військової техніки.
- Не знімайте місця обстрілів та роботу ППО.
- Очікуйте на офіційні коментарі військового командування.
- Ретельно перевіряйте інформацію в офіційних джерелах.

Використовуємо діяльнісний підхід – інструментами медіаграмотності (дотримання вимог журналістських стандартів, інформаційних жанрів,

аналіз експертної оцінки події в інформаційному повідомленні; перевірка фактів та підтвердження доказів тощо) виявляємо і знешкоджуємо інформаційну зброю рупорів Кремля. Вчимося і навчаємо, досліджуючи інформаційний простір, спростовувати брехню та маніпулятивність вмісту, руйнувати пропаганду рашистських стереотипів, що поширюються на аудиторію.

Практикозорієнтований підхід у роботі з інформацією передбачає потребу врешті «перестрибнути» з рівня розповіді, що таке медіаграмотність і чому вона важлива, до безпосередньої верифікації медіатекстів, що водночас містить потужний аксіологічний складник. Навичка самостійно виявляти сконструйовану в медіа «реальність», ілюзію форми усвідомлене сприйняття події та здатність планувати раціональні дії, розуміння сутності процесів, мети застосованих маніпулятивних технологій і спекуляцій. Дотримання стандартів Бі-Бі-Сі, що були предметом опрацювання в медіаосвітніх проєктах, – **точність, вірогідність, повнота, оперативність, баланс думок, відокремлення фактів від коментарів** – рятує від інформаційних пасток, а в час війни рятує життя.

Якщо спроектувати медіакомпетентність на професійну діяльність педагогічного працівника, то, працюючи з молодим поколінням, учитель покликаний зазирати в майбутнє. З погляду сьогодення для нас це, безперечно, прагнення переможного миру, завершення цієї жорстокої війни і повернення тимчасово окупованих територій. Героїчна деокупація Збройними силами Харківщини, просування Херсонщиною реалізовує наше прагнення до повернення України в межі міжнародно визнаних кордонів 1991 року. Та, попри щоденний подвиг ЗСУ, ми розуміємо, що перемога буде здобута ціною неймовірних зусиль і, на жаль, неправних втрат, життів наших захисників...

Водночас українське громадянське суспільство має здобути перемогу у війні інформаційній, здолавши паростки інформаційної агресії рашистів, повернути світогляд українців, які перебувають під тимчасовою окупацією, до історичних реалій. Тривалий час окупації, а на частині території Донецької і Луганської областей, Криму – 9 років, українці зазнавали не тільки фізичних страждань, а й інформаційного бомбардування російською пропагандою, ворожими наративами та дезінформацією і були майже повністю ізольовані від українського інформаційного простору.

Ворожі пропагандисти не припинять війни за мізки наших громадян, доки українці, зодягнувши бронезилет критичного мислення, не переможуть в інформаційній війні. **Демократичні процеси потребують захисту від невігластва, а світоглядні принципи – захисту від маніпуляції**

і пропаганди. Впевнена, демократичний світ вимагатиме визнання пропагандистів країни-агресора воєнними злочинцями. Ці злочини дістануть правову оцінку, а їхні реалізатори – справедливі вироки, як це було в ніч 16 жовтня 1946 року.

Нюрнберг. Десятьох людей підводять до шибениці. Це – вершки Третього Райху. Їх засудив міжнародний трибунал, засудив до найвищої міри покарання. Серед засуджених до смерті, крім безпосередніх учасників нацистського терору, був Юліус Штрайхер, редактор і видавець газети «Штурмовик» (Der Stürmer). Як писали архівісти, за своє життя він не вбив жодної людини... І все ж його визнали винним у смертях мільйонів.

51-річного журналіста єдиного судили не за воєнні злочини, а тільки за пропаганду геноциду, за публікації людиноненависницьких статей, повних брехні та наклепів. Так найгучніший судовий процес в історії людства поставив знак рівності між насильниками, воєнними злочинцями, чиї руки вкрила кров мільйонів невинних жертв, та «мирним» працівником ЗМІ, на руках якого були чорнило та пил бібліотечних газет. За своє життя Штрайхер зумів вкласти в голови мільйонів німців страшну пропагандистську формулу ненависті, ціна якої – смерті шести мільйонів євреїв і катування мільйонів тих, хто, попри все зло і жорстокість, вижив. На всіх перших шпальтах своїх публікацій він розміщував фразу «Die Juden sind unser Unglück» («Євреї – наше нещастя») у формі гасла [9].

Підсумовування. Дослідження проблеми інформаційної безпеки України як складника національної безпеки дає змогу розуміти потенційні загрози та шляхи запобігання їм. Інформаційна війна – важливий чинник російсько-української війни і безперервно та безпосередньо впливає на її перебіг. Протидіяти інформаційним впливам необхідно на двох рівнях: державному та особистому. Україна може використати досвід ЄС у протидії інформаційній війні.

У листопаді 2016 року Європейський парламент ухвалив Резолюцію «Стратегічні комунікації Європейського Союзу як протидія пропаганді третіх сторін» (EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties). Ключовими можна вважати такі пункти цієї резолюції [10]:

У пункті 2 стратегічні комунікації та інформаційна війна визнаються не тільки зовнішнім аспектом ЄС, але й внутрішнім.

У пункті 3 дезінформація та пропаганда визначаються складовими частинами гібридної війни.

У пункті 6 підкреслюється, що «позитивні меседжі ЄС мають бути наступальними (offensive), а не захисними (defensive)».

У пунктах 7–14 викладаються аспекти інформаційного впливу Росії. Зокрема, викладено результати моніторингу та аналізу роботи окремих інституцій («Россотрудничество») та телеканалів («Russia Today», «Спутник»).

У пункті 25 Європарламент закликає інституції ЄС проводити моніторинг джерел фінансування антиєвропейської пропаганди.

У пункті 26 Європарламент закликає інституції ЄС збільшити видатки на підтримку свободи медіа в країнах – сусідах ЄС.

У пункті 35 Європарламент підкреслює, що «розпалювання ненависті, насильства або війни не може „ховатися” за ширмою свободи висловлення думок».

У пункті 39 Європарламент наголошує на існуванні різниці між пропагандою та критикою. Однак не розкриває ці поняття і не встановлює межі між ними.

«Інформаційний Рамштайн» та приєднання України до «Демокретік ньюзрум» (Democratic newsroom). 14 листопада 2022 року на запрошення міністра з культури та медіа Німеччини Клавдії Рот міністра культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко долучився до онлайн-зустрічі міністрів медіа країн «Великої сімки», щоб обговорити спільні дії щодо протидії російській пропаганді та дезінформації. Міністр запропонував країнам G7 основні кроки в рамках ініціативи «Інформаційний Рамштайн»:

- реалізовувати спільні заходи щодо протидії дезінформації, зокрема, сприяти співпраці інформаційних агентств;
- запровадити санкції проти російських пропагандистів, які поширюють пропаганду у світі;
- сприяти міжнародному мовленню українських каналів, зокрема, телеканалу «Freedom»;
- надати негайну підтримку для захисту та збереження медіа, які працюють в Україні;
- розширювати «культурні санкції»;
- забезпечити системну співпрацю на урядовому рівні;

- розробити цифрову базу даних;
- забезпечити широку інституційну співпрацю;
- створити Фонд підтримки українських масмедіа.

Зокрема, йдеться про введення санкцій проти «НТВ», «НТВ Мир», «Первого канала Россия», «РентТВ», «Россия 1», «Россия 24», «5ТВ», телерадіокомпанії «Петербург» (Радіо «Петербург», 5-tv.ru, «Петербург – 5 канал», «5 міжнародний»), які поширюють російську пропаганду та дезінформацію [11].

Медіаосвіта і медіаграмотність – особистий інструмент безпечної взаємодії із системою масмедіа. Варто дотримуватися основних правил інформаційної гігієни, особливо в умовах викликів воєнного часу:

- споживати інформацію з офіційних або перевірених джерел (джерела «білого списку» рейтингу IMI);
- читати новину далі заголовка, перед тим як «лайкнути»;
- перевіряти видання й експертів;
- уважніше дивитися на дату публікації: журналісти та блогери, які прагнуть «сенсації», просто повторно публікують гучні матеріали минулого;
- звертати увагу на використані джерела: реальні дані підтверджуються реальними фактами;
- перевіряти цитати та фотографії, за змогою дивитися онлайн-трансляції з місць подій;
- коли історія здається підозрілою, варто подивитися, що про це пишуть інші видання (брати до уваги інформацію з країн, де діє принцип свободи слова);
- інформацію необхідно сприймати повільно; практикувати медіадетокс (відпочинок від інформаційного потоку).

Література

1. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/>
2. Цей день в історії. «Буря в пустелі». URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0116M/>
3. Панарин І., Панарина Л. Информационная война и мир. 2019. URL: <https://knigogid.ru/books/79963-informacionnaya-voyna-i-mir/toread>
4. Darczewska J. The Anatomy of Russian Information Warfare: The Crimean Operation, A Case Study. *Centre for Eastern Studies (OSW)*. 2014. URL: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/the_anatomy_of_russian_information_warfare.pdf
5. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3424618-vijna-rosii-proti-ukraini-zminila-hid-istorii-ta-matime-naslidki-na-desatilitta-borrel.html>
6. Урядовий кур'єр. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/iz-kremlivskimi-fejkami-mozhna-borotisya-obyednavs/>
7. Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України трактує. URL: <https://cpd.gov.ua/#>
8. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3564742-rosijskij-propagandist-ocoliv-kafedru-zurnalistiki-v-hersoni.html>
9. Гильберт Г. Нюрнбергский дневник / пер. с нем. А. Л. Уткина. Смоленск : Русич, 2004.
10. Як Євросоюз протидіє російській пропаганді / Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). URL: <https://icps.com.ua/yak-vrosoyuz-protydi-rosiyskiy-propa-handi/>
11. Інформаційний Рамштайн та приєднання України до Democratic newsroom – Олександр Ткаченко на зустрічі з міністрами культури й медіа країн «Великої сімки». URL: <https://mkip.gov.ua/news/8082.html>
12. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року „Про Доктрину інформаційної безпеки України”». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#TextURL:zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>
13. Золотухін Д. #Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014–2018 / за заг. ред. Д. Ю. Золотухіна. Київ : Мега-прес груп, 2018. 384 с.
14. «Мистецтво війни» Сунь-дзи. URL: <https://worldinbooks.com.ua/klasyka/antychna-literatura/mystetstvo-viyny-sun-dzy/#n1>
15. Ревізія історії. Російська історична пропаганда та Україна. Київ : К.І.С., 2019. 99 с.
16. Христенко В. Є. Маніпулювання свідомістю в умовах гібридної війни: психологічний аспект. URL: http://29yjmo6.257.cz/bitstream/123456789/5929/1/Khrystenko_monogr.pdf